এই খণ্ডটো অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ সোঁ তথা বাওঁফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰত মূল পাঠত থকা নতুন শব্দ আৰু পৰিভাষাসমূহৰ অর্থ সন্নিৱিষ্ট হৈছে। সেইদৰে — 'জানি থোৱা ভাল' বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। প্রতিটো অধ্যায়ত থকা 'চিন্তা-চর্চা কৰক'সমূহে অধ্যয়ন অধিক সক্রিয় আৰু ফলপ্রসূ হোৱাত সহায় কৰিব। আকৌ, 'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ' যোগে আগ বঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্ব-পৰীক্ষণৰ সুবিধা দিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া 'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন বিষয়সমূহৰ বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে 'অধিক জানিবলৈ' শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত 'আৰ্হি প্রশ্ন' হিচাপে কেইটিমান প্রশ্নৰ আৰ্হিও তুলি দিয়া হৈছে। দ্বিতীয় খণ্ডৰ শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই খণ্ডত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেইকেইখন পুথি অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

খণ্ড পৰিচয় ঃ খণ্ড - ১

এই পাঠ্যবিষয়টি সৰ্বমুঠ দুটা খণ্ডত বিভাজন কৰি লোৱা হৈছে আৰু প্ৰথম খণ্ডটোত আঠটা অধ্যায় আছে। পাঠ্যবিষয়টিৰ প্ৰথম অধ্যায়টোৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয় হ'ল ধ্বনিবাদ। ধ্বনি বুলিলে কি বুজায়, ধ্বনিবাদৰ স্থিতি, ধ্বনিৰ বিপক্ষে থকা যুক্তিবোৰ, ধ্বনিৰ স্বৰূপ আৰু প্ৰকাৰভেদ — এই বিষয়সমূহ এই অধ্যায়টোত বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰা হৈছে।

দ্বিতীয় অধ্যায়টোৰ বিষয়বস্তু হ'ল ৰস। ৰস শব্দই ব্যুৎপত্তিগতভাৱে 'ৰসিত' বা আস্বাদিত অৰ্থ নিৰূপণ কৰে। লৌকিক অৰ্থত জিভাৱে আস্বাদিত বিভিন্ন অনুভূতি বা উপলব্ধিকেই আমি ৰস বুলি মন্তব্য কৰোঁ। কিন্তু কাব্যৰ ৰস মানে কাব্যৰ সৌন্দৰ্যবোধৰ পৰা সৃষ্টি হোৱা অতি-জাগতিক আনন্দময়ী অৱস্থা। ইয়াক কেৱল মানসিকভাৱেহে উপলব্ধি কৰিব পাৰি। প্ৰাচ্য সমালোচনাৰ এক বহল অংশ আগুৰি আছে এই ৰসতত্ত্বই। এই অধ্যায়টোত ৰস মানে কি, ই কেনেদৰে সৃষ্টি হয়, ৰস সম্পৰ্কে থকা বিভিন্ন মতবাদ, ৰস সংখ্যা আদিৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। ঠিক সেইদৰে তৃতীয় অধ্যায়ত ভাৰতীয় কাব্যতত্ত্বৰ আন এটি উল্লেখযোগ্য মতবাদ বক্ৰোক্তিবাদ সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। মন কৰিবলগীয়া যে, ভাৰতীয় অলংকাৰশাস্ত্ৰৰ বহু বিশ্লেষকে বক্ৰোক্তিক এটি পৃথক মতবাদ হিচাপে স্বীকৃতি দিব নোখোজে। এই অধ্যয়টিত বক্ৰোক্তিৰ লক্ষণ বা সংজ্ঞা, ইয়াৰ ভাগসমূহ কি কি, কিয় ইয়াক পৃথক মতবাদ হিচাপে স্বীকাৰ কৰা নাযায়, কাব্যত বক্ৰোক্তিৰ গুৰুত্ব কি —এনে বিভিন্ন দিশসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃতভাৱে আলোচনা আগ বঢ়োৱা হৈছে।

চতুৰ্থ অধ্যায়টোৰ প্ৰতিপাদ্য বিষয় হ'ল গুণবাদ আৰু ৰীতিবাদ। প্ৰত্যেকজন মানুহৰ মাজত কিছুমান নিৰ্দিষ্ট গুণ থাকে। কিছুমান ব্যক্তিৰ মাজত আমি দয়া, ক্ষমা, দানশীল আদি গুণ আছে বুলি অভিহিত কৰোঁ, ঠিক সেইদৰে প্ৰতিখন কাব্যৰো কিছুমান নিৰ্দিষ্ট গুণ থাকে। সেইদৰে কাব্য এখনত থকা গুণ অনুযায়ী থাকে একোটাকৈ ৰীতি। প্ৰাণীৰ শৰীৰত অংগ সন্নিবেশৰ দৰে কাব্যৰ উপযুক্ত ঠাইত বিশেষ পদ সন্নিবেশেই হ'ল ৰীতি। এই অধ্যায়টিত গুণ আৰু ৰীতি সম্পৰ্কে বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। চিত্ৰ শিল্পীয়ে ৰং আৰু ৰেখাৰ বৈচিত্ৰ্যৰে নিজৰ অনুভূতি চিত্ৰপটত অংকন কৰাৰ দৰে কবিয়ে ধ্বনি আৰু অৰ্থৰ সমষ্টিৰে নিজৰ অনুভৱ ব্যক্ত কৰে। ইয়াৰে ধ্বনিৰ সুৰ আৰু তালৰ ৰসময় সহ-অৱস্থানতে সৃষ্টি হয় ছন্দৰ। এই ছন্দৰ বিষয়েই পঞ্চম আধ্যায়টিত আলোচনা কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টিৰ ষষ্ঠ অধ্যায়ত আমাৰ পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তৰ্ভুক্ত কেইটিমান পুৰণি অসমীয়া ছন্দসজ্জা সম্পৰ্কীয় আলোচনা ইয়াত সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। মূলতঃ পদ বা পয়াৰ, দুলড়ী, ছবি, লেচাৰী, একাৱলী, ঝুমুৰী আৰু কুসুমমালা ছন্দৰ বিষয়ে এই অধ্যায়টোত আলোচনা কৰা গৈছে।

সপ্তম আৰু অষ্টম অধ্যায় দুটিত অলংকাৰৰ বিষয়ে আলোচনা দাঙি ধৰা হৈছে। মানুহে মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ প্ৰধানতঃ ভাষাৰ সহায় গ্ৰহণ কৰে। ভাবৰ উঠা-নমা, তীব্ৰতা, দৃঢ়তা, আধিক্য আদি প্ৰকাশ কৰিবলৈ পোনপটীয়া ভাষা এটি অপূৰ্ণ মাধ্যম হিচাপেই গণ্য কৰা হয়। ভাষাৰ এই অক্ষমতা দূৰ কৰিবলৈ প্ৰত্যেকেই যত্নপৰ। সেয়ে মানুহে নিজৰ বক্তব্য সবল আৰু দৃঢ় কৰিবৰ বাবে তাত ৰহণ সানে। এনে কৰাৰ ফলত শব্দই এক নতুন মাত্ৰা লাভ কৰে, বক্তব্যই গভীৰতা পায়। এনেদৰে মানুহে মনত সুখ লগাকৈ মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিবলৈ যত্ন কৰাৰ প্ৰয়াসতেই অলংকাৰৰ উৎপত্তি। সপ্তম অধ্যায়টিত অলংকাৰৰ লগত জড়িত বিভিন্ন দিশ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰা হৈছে। আনহাতে আমাৰ পাঠ্যবিষয়ৰ অন্তৰ্গত কেইটিমান নিৰ্বাচিত অলংকাৰ সম্পৰ্কে উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা হৈছে অষ্টম অধ্যায়টোত।

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয় ঃ সাহিত্য সমালোচনা — প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য

এই পাঠ্যবিষয়টি প্ৰধান অসমীয়াৰ ষষ্ঠ ষাণ্মাসিকৰ প্ৰথম পাঠ্যবিষয় হিচাপে প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। পাঠ্যবিষয়টিৰ নাম 'সাহিত্য সমালোচনা — প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্য'। পাঠ্যবিষয়টিৰ নামকৰণেই আপোনাক নিশ্চয় ধাৰণা প্ৰদান কৰিছে যে, পাঠ্যবিষয়টিত সাহিত্যৰ নন্দনতত্ত্ব সম্পৰ্কীয় কেতবোৰ বিষয় আলোচনা কৰা হৈছে।

সাহিত্যৰ নন্দনতাত্ত্বিক আলোচনা বা সাহিত্য সমালোচনাই যি কোনো সাহিত্যকৰ্মৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ বুজাত সহায় কৰে। এই ক্ষেত্ৰত অৱশ্যে দুটা প্ৰধান ধাৰা পৰিলক্ষিত হয়। এটা হ'ল প্ৰাচ্য কাব্যতত্ত্ব বা প্ৰাচ্য সমালোচনা আৰু আনটো পাশ্চাত্য সমালোচনা। অতি প্ৰাচীন কালৰেপৰা সংস্কৃত আলংকাৰিকসকলে কাব্যৰ সামগ্ৰিক দিশ আলোচনা তথা বিচাৰ-বিশ্লেষণেৰে কাব্যৰ স্বৰূপ নিৰ্ণয় কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। ইয়াৰ ফলশ্ৰুতিতেই সৃষ্টি হৈছিল ধ্বনিবাদ, ৰসবাদ, বক্ৰোক্তিবাদ, গুণবাদ, ৰীতিবাদ, ছন্দ, অলংকাৰ আদিৰ দৰে বিবিধ সিদ্ধান্ত। তাৰ লগতে পাশ্চাত্যত প্লেটোৰ পৰা আৰম্ভ কৰি বৰ্তমানকালৰ বিভিন্ন পণ্ডিতে সাহিত্য সমালোচনাৰ ধাৰাটি সমৃদ্ধ কৰি আহিছে। 'কবিতা', 'নাটক', 'উপন্যাস', 'চুটিগল্প', 'জীৱনী', 'সমালোচনা' আদি সাহিত্যৰ বিভিন্ন ধাৰাসমূহৰ স্বৰূপ কেনে হোৱা উচিত সেই সম্পৰ্কে এইসকল পণ্ডিত-সমালোচকে নিজৰ নিজৰ মন্তব্য আগবঢ়াই গৈছে। এই দিশসমূহৰ বিষয়ে আমাৰ আলোচ্য পাঠ্যবিষয়টিত বহলাই আলোচনা কৰা হৈছে। ইয়াৰ লগতে পাশ্চাত্য সমালোচনাৰ সাধাৰণ পৰিচয়ৰ দাঙি ধৰাৰ উপৰি তিনিটা বিশেষ মতবাদ — ধ্ৰুৱবাদ, ৰমন্যাসবাদ আৰু আধুনিকতাবাদ সম্পৰ্কেও পাঠ্যবিষয়টিত এটি চমু আলোচনা সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।

এই গোটেইকেইটা বিষয়বস্তু সৰ্বমুঠ পোন্ধৰটা অধ্যায়ত সজোৱা হৈছে। আলোচনাৰ সুবিধাৰ্থে এই পাঠ্যবিষয়ক মুঠ দুটা খণ্ডত ভাগ কৰা হৈছে; প্ৰথম খণ্ডত আঠটা অধ্যায় আৰু দ্বিতীয়টো খণ্ডত সাতটা অধ্যায় থাকিব। সামগ্ৰিকভাৱে প্ৰাচ্য সমালোচনাৰ লগত সম্পৰ্কীত দিশসমূহ প্ৰথম খণ্ডত আৰু পাশ্চাত্য সমালোচনাৰ লগত সম্পৰ্কীত দিশসমূহ দ্বিতীয় খণ্ডত সামৰা হৈছে।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **ধ্বনিবাদ** ৭-২২

ধ্বনিবাদ ঃ ধ্বনিৰ স্বৰূপ , ধ্বনিৰ বিপক্ষে থকা মতবাদসমূহ, ধ্বনিৰ প্ৰকাৰভেদ

অধ্যায় ২ ঃ **ৰস** ২৩-৩৫

ৰস শব্দৰ আঁতিগুৰি; ৰস উপলব্ধিৰ কাৰক; ৰসমীমাংসা আৰু বিভিন্ন মতবাদ; ৰস সংখ্যা

অধ্যায় ৩ ঃ **বক্ৰোক্তিবাদ** ৩৬-৪৯

বক্ৰোক্তিবাদ ঃ বক্ৰোক্তিৰ স্বৰূপ, বক্ৰোক্তিৰ প্ৰকাৰভেদ, বক্ৰোক্তিৰ সপক্ষে আৰু বিপক্ষে থকা যুক্তিসমূহ

অধ্যায় ৪ ঃ **গুণবাদ আৰু ৰীতিবাদ** ৫০-৫৯

গুণবাদ ঃ বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ গুণ; ৰীতিবাদ ঃ ৰীতিৰ প্ৰকাৰভেদ

অধ্যায় ৫ ঃ **ছন্দ — সাধাৰণ পৰিচয়** ৬০-৬৯

ছন্দ — অৰ্থ আৰু সংজ্ঞা; ছন্দস্পন্দ; ছন্দবন্ধ

অধ্যায় ৬ ঃ **কেইটিমান নিৰ্বাচিত অসমীয়া ছন্দ** ৭০-৭৭

কেইটিমান নিৰ্বাচিত ছন্দ ঃ পদ বা পয়াৰ, দুলড়ী, ছবি, লেচাৰী, একাৱলী, ঝুমুৰী, কুসুমমালা

অধ্যায় ৭ ঃ **অলংকাৰ** ৭৮-৯০

অলংকাৰ শব্দৰ অৰ্থ; অলংকাৰৰ সংজ্ঞা; সাহিত্যত অলংকাৰৰ প্ৰয়োজনীয়তা; কাব্যত অলংকাৰৰ স্থান; অলংকাৰৰ শ্ৰেণীবিভাজন ঃ শব্দালংকাৰ, অৰ্থালংকাৰ

অধ্যায় ৮ ঃ **কেইটিমান নিৰ্বাচিত অলংকাৰ** ৯১-১০৬

শব্দালংকাৰ ঃ অনুপ্ৰাস, যমক, শ্লেষ, বক্ৰোক্তি; অৰ্থালংকাৰ ঃ উপমা, ৰূপক, উৎপ্ৰেক্ষা, ভ্ৰান্তিমান

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

ড^{0} শৈলেন ভৰালী, অধ্যাপক (অৱসৰপ্রাপ্ত),গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড^{0} দীপ্তি ফুকন পাটগিৰি, অধ্যাপিকা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

ড^{0} মঞ্জুমালা দাস, সহযোগী অধ্যাপিকা (অৱসৰপ্রাপ্ত), সন্দিকৈ ছোৱালী মহাবিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড^{0} মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৰিহণা যোগাইছে*
১, ৩	ড^{0} সুদেষ্ণা ভট্টাচার্য গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
২, ৪	ড^{0} মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী
৫ - ৮	ড^{0} জোনমণি গগৈ গুৱাহাটী

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু আৰু ভাষা সম্পাদনা	ঃ	ড^{0} প্রদীপ জ্যোতি মহন্ত (অধ্যায় 2, 4, 7, 8) অধ্যাপক (অৱসৰপ্রাপ্ত), তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়, তেজপুৰ, অসম ড^{0} মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী (অধ্যায় 1, 3, 5, 6)
গাঁথনিক সম্পাদনা	ঃ	ড^{0} মৃণাল জ্যোতি গোস্বামী
আর্হি কাকত	ঃ	ড^{0} জোনমণি গগৈ, গুৱাহাটী

প্রথম প্রকাশ ঃ ডিচেম্বৰ, 2019 **ISBN:.....**

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State Open University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-Share Alike 4.0 License (international): http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০১৭

উপ-মুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০০৬; Web : www.kkhsou.in

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা সংস্থা, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

GAS S6 01 (M/P)

Exam Code: ASM6A

সাহিত্য সমালোচনা — প্রাচ্য আৰু পাশ্চাত্য

ষষ্ঠ ষাণ্মাসিক

অসমীয়া

খণ্ড - ১

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়